

Ulusal ve Uluslararası Standartlar Işığında Çocuk Dostu Yerel Yönetimler ile Sürdürülebilirlik İlişkisi

Gamze Çürüksulu Usta¹

Özet

Bu çalışma, çocuk odaklı yerel yönetim vizyonunun yalnızca bir ideal değil, uluslararası hukuk, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve ulusal stratejik belgeler tarafından desteklenen somut bir zorunluluk hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Brundtland Raporu, Habitat Konferansları, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi ve Türkiye'nin 2023–2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi; sosyal, çevresel ve yönetim boyutlarıyla çocuk odaklı sürdürülebilirlik anlayışını bütünleştiren güçlü bir normatif çerçeve sunmaktadır.

Bu belgelerin ortak paydası, çocuğun üstün yararı ilkesini merkeze alarak çocukların yaşam, gelişim, korunma ve katılım haklarını sürdürülebilir kalkınma vizyonu ile ilişkilendirmesidir. Sosyal boyut, yoksulluğun azaltılması, eğitimde fırsat eşitliği, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim aracılığıyla toplumsal sürdürülebilirliği pekiştirirken; çevresel boyut, güvenli yaşam alanları, temiz çevre ve afetlere dayanıklı kentler üzerinden çocukların sağlıklı gelişimini güvence altına almaktadır. Yönetişim boyutu ise çocuk meclisleri, katılımcı bütçeleme ve danışma platformları aracılığıyla çocukların demokratik süreçlere etkin katılımını mümkün kılmaktadır.

Çocuk odaklı yerel yönetim yaklaşımı, geleceğin kentlerini yalnızca mekânsal açıdan değil; adalet, eşitlik ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda da dönüştürme potansiyeline sahiptir. Çocukların sesini duyan ve haklarını gözetan şehirler, demokratik toplumların sürdürülebilirliğini güçlendirmekte;

1 Arş. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı, gamze.curuksulu@erdogan.edu.tr, ORCID 0000-0002-2831-0479

onları pasif hizmet alıcıları yerine aktif yurttaşlar ve geleceğin öznesi olarak konumlandırmaktadır.

Bu çalışma mevcut belgelerin analizinin ötesinde, gelecekteki çocuk odaklı yerel yönetim araştırmaları için hukuksal bir temel, normatif bir vizyon ve uygulamaya yönelik ilham verici bir yol haritası sunmaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesini merkeze alan bu vizyon, kentlerin kalbine işlenmiş bir pusula gibi adaletin, eşitliğin ve dayanışmanın yönünü göstermektedir. Çocukları merkeze alan şehirler, daha adil, kapsayıcı ve dirençli toplumların inşasına öncülük ederek insanlığın umutla büyüyen yarınlarını kurmaktadır.

1. Kavramsal ve Normatif Çerçeve

Yerel yönetimler, yalnızca idari işleyişi düzenleyen kurumlar değil aynı zamanda toplumun adalet, eşitlik ve dayanışma beklentilerinin karşılık bulduğu demokratik yapılardır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin geleceğini tartışırken kavramsal ve normatif çerçevenin belirlenmesi kritik önem taşır. Evrensel ilkeler, şehirlerin adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir olabilmesi için yol haritası sunmaktadır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Brundtland Raporu, Habitat Konferansları ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, yerel yönetimlerin yalnızca hizmet sunan birimler olmanın ötesinde katılımcı yönetim ve küresel dayanışmanın öncüleri olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu vizyon, kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesiyle somutlaşabilir ve kapsayıcı şehirlerin inşasına temel oluşturur.

Bu bağlamda, tartışmalara çocukların dahil edilmesi kapsayıcı yönetişimin güçlendirilmesi açısından özel bir önem taşır. Uluslararası belgeler, yerel yönetimlerin çocuk haklarını güvence altına alan yapılar olması gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989), çocukların yalnızca korunması gereken bireyler değil aynı zamanda karar alma süreçlerinde etkin aktörler olduğunu vurgulamaktadır (UNICEF, 1989).

Habitat II (1996) ve Habitat III (2016) Konferanslarıyla şekillenen kent hakkı yaklaşımı, çocukların güvenlik, sağlık, oyun ve öğrenme haklarını kapsayan bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Benzer biçimde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarından özellikle 11. Hedef (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ile 16. Hedef (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) çocukların güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir şehirlerde yaşama hakkını doğrudan savunmaktadır (UN, 2015).

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarındaki bu hedefler, çocukların yalnızca hizmetten yararlanan değil aynı zamanda demokratik süreçlerin öznesi

olmaları gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla çocuk odaklı yaklaşım yerel yönetimlerin rolünü hizmet sağlayıcılığın ötesine taşıyarak, çocuk haklarını hayata geçiren ve onların sesini duyuran demokratik aktörler olmalarını zorunlu kılmaktadır.

1.1. Çocuk Kavramı ve Çocuk Hakları

Çocuk kavramının tarihsel serüveni, toplumların ekonomik ve kültürel koşullarıyla yakından ilişkilidir. İlk Çağ ve Orta Çağ'da çocukluk, bağımsız yaşam yetisine ulaşmamış bireyin zayıf ve kırılgan bir dönemi olarak görülmüş, ekonomik fayda sağlamayan çocuk aileye yük sayılmıştır (Akman, 2020: 41-42). Orta Çağ'da çocuk "küçük insan" olarak nitelendirilmiş, Fransız Devrimi'ne kadar babanın aile üzerindeki mutlak otoritesi hukuki düzenin temelini oluşturmuştur (Youf, 2019: 68-69). 14. yüzyıldan itibaren burjuvazinin yükselişi ve deneysel bilimin gelişmesiyle çocuğa bakış değişmiş; Rönesans ve ulus-devlet anlayışıyla birlikte çocukluk kavramı belirginleşmiştir. Fransız Devrimi ile aile içinde eşitlik ilkesi benimsenmiş, 21 yaş altındaki bireyler çocuk kabul edilmiştir. 17. yüzyıldan itibaren çocuklara özgü kıyafet, oyuncak ve oyunların yaygınlaşmasıyla çocuk, korunması gereken kırılgan bir varlık olarak görülmeye başlanmıştır. Kant çocukluğu aklını bağımsız kullanamama hâli olarak, Locke ise zihni "boş bir tahta"ya benzeterek çocuğun eğitim sorumluluğunu ebeveynlere ve devlete yüklemiştir (Youf, 2019: 69; Akman, 2020: 43).

Sanayi Devrimi ile birlikte çocuklar ucuz işgücü olarak kullanılmış; kentleşme ve ekonomik kalkınma çocukların toplumsal hayata sağlıklı katılımını sınırlamıştır. Bu dönemde ilk sosyal politika uygulamaları geliştirilmiş, çocuklar hukuksal olarak devletin sorumluluğu altına alınmıştır (Işıkcı ve Karatepe, 2016: 70). Ancak I. Dünya Savaşı'na kadar çocukların yetişkinlerden farklı haklara sahip olduğu kabul edilmemiştir. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi tüm insanların haklarını vurgulasa da çocuklara özgü hakları içermemiştir. Savaşın yıkıcı sonuçlarıyla açlık ve hastalıkların çocukları derinden etkilemesi, çocuk haklarını uluslararası gündeme taşımış; 1920'de Cenevre'de Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği kurulmuştur (Akman, 2020: 44). Milletler Cemiyeti'nin girişimiyle 1924'te kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, çocukların beslenme, sağlık, barınma ve istismardan korunma haklarını tanımış; ancak yaptırım gücü sınırlı kalmıştır (Işıkcı ve Karatepe, 2016: 77-78).

II. Dünya Savaşı sonrası, 1959'da BM Genel Kurulu'nca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi, farklı toplumlarda değişen çocuk algısına ortak bir çerçeve sunmuştur. Bildirgelerin bağlayıcı olmaması nedeniyle,

çocuk haklarını güçlü bir güvenceye kavuşturmak amacıyla 1989'da Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeyi 1990'da bazı maddelere çekince koyarak onaylamıştır (Akman, 2020: 45; Işıkcı ve Karatepe, 2016: 77-78). Sözleşme; yaşam hakkı, ayrımcılığa uğramama, çocuğun üstün yararı, katılım ve gelişim hakkı gibi temel ilkeleri içeren, çocuklar için yasal bağlayıcılığı olan ilk uluslararası belgedir (Akman, 2020: 46).

Sözleşmeye göre çocuk, on sekiz yaşını doldurmamış birey olarak tanımlanmıştır. Türk hukukunda da benzer şekilde, Çocuk Koruma Kanunu (5395) ve Türk Ceza Kanunu (5237) on sekiz yaş altındaki bireyi çocuk kabul etmektedir (Işıkcı ve Karatepe, 2016: 71). Bu tanım, çocukların bebeklikten ergenliğe kadar hukuken korunmasını garanti altına almaktadır. Bugünün çocuklarının yarının yetişkinleri olacağı gerçeği, onların zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimlerinin güvence altına alınmasını yalnızca bireysel değil, ulusal kalkınma ve toplumsal sürdürülebilirlik açısından da zorunlu kılmaktadır.

Çocuk haklarının korunması yönünde önemli girişimlerden biri de UNICEF'in 1996'da başlattığı Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (CFCI)'dir. Bu yaklaşım, belediyelerin yerel düzeyde çocuk haklarını gerçekleştirmelerine destek olmakta; çocukların güvenli, sağlıklı, kapsayıcı ve katılımcı kentlerde yaşama hakkını öne çıkarmaktadır. HABITAT II Konferansı'nda (1996) benimsenen ilkeler doğrultusunda şekillenen bu girişim, yerel yönetimlere ayrımcılık yapmama, çocuğun üstün yararını gözetme, yaşama ve gelişme hakkını sağlama ve çocuğun görüşünü dikkate alma yükümlülüğü getirmektedir (Akman, 2020: 94-95; Memiş, 2020: 49). Türkiye'de çocuk dostu şehir uygulamaları 2014–2015 yıllarında 10 belediye ile başlamış; sonraki dönemde eylem planları, dezavantajlı çocukların hizmetlere erişimini kolaylaştırmaya yönelik politikalar ve çocuk katılım mekanizmalarının geliştirilmesiyle yaygınlaştırılmıştır (Akman, 2020: 96).

Sonuç olarak, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi, yalnızca sosyal adaletin değil aynı zamanda demokratikleşme ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının merkezinde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Çocuk Dostu Şehirler Girişimi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, çocukların korunmaya muhtaç bireyler olmanın ötesinde hak sahibi yurttaşlar olarak tanınmasını sağlayan temel normatif dayanaklardır. Bu belgeler, yerel yönetimlere çocukların ihtiyaçlarına duyarlı, kapsayıcı ve katılımcı politikalar geliştirme sorumluluğu yüklemektedir.

1.2. Yerel Yönetimlerin Kurumsal Kapasitesi

Kurumsal kapasite, yerel yönetimlerin mevzuatla tanımlanmış görev ve sorumluluklarını etkili biçimde yerine getirme yeterliliğini ifade eder. Bu kapasite; yasal ve idari yapı, mali yeterlilik, insan kaynağı, teknik altyapı, yönetim kapasitesi ve planlama-uygulama becerileri üzerinden değerlendirilmektedir (OECD, 2019; Shah, 2007; UNDP, 2009; UCLG, 2022).

İdari kapasite, politika üretme, uygulama ve hizmet sunmadaki yetkinlikleri kapsar. Grindle (1997), bu kapasiteyi kamu politikalarını oluşturma ve uygulama becerileriyle tanımlarken; UNDP (2009); etkinlik, katılımcılık ve süreklilik ilkeleriyle ilişkilendirir. Çocuk odaklı bakış açısı, idari kapasitenin yalnızca teknik etkinlikle değil, çocukların karar süreçlerine katılımını mümkün kılan mekanizmalarla da ölçülmesini gerekli kılmaktadır. Çocuk meclisleri, belediye bünyesinde çocuk birimleri ve okullarla iş birlikleri bu kapasitenin göstergeleridir (UNICEF, 2016).

Hukuksal kapasite, yerel yönetimlerin anayasal ve yasal tanınırlığını, görev ve yetki alanlarının açıklığını ve bu yetkilerin kullanımında şeffaflık ile hesap verebilirliği içerir. Smoke (2003), hukuksal kapasiteyi yerel yönetimlerin yasal mevcudiyeti ve kurumsal yetkililikleri üzerinden tanımlarken, Shah ve Shah (2006) bunu merkezi yönetimle ilişkiler, mali özerklik ve hesap verebilirlik mekanizmalarıyla açıklamaktadır. Çocuk hakları açısından, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesi, çocukların görüşlerini ifade etme ve dikkate alınma hakkının yerel düzeyde güvence altına alınmasını öngörür. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985) da demokratik yerinden yönetimi kurumsallaştırarak çocukların katılımına zemin hazırlar (Council of Europe, 1995).

Mali kapasite, hizmet sunumunun temelini oluşturur. Avrupa ve Latin Amerika'da uygulanan çocuk katılımlı bütçeleme örnekleri, kaynakların çocukların öncelikli ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesini sağlamaktadır (UCLG, 2020). Türkiye'de ise çocuk dostu bütçeleme çoğunlukla pilot düzeyde kalmış, UNICEF iş birlikleriyle sınırlı sayıda belediyede uygulanabilmektedir.

Teknik kapasite, dijitalleşme ve altyapı yatırımlarını içerir. Büyükşehir belediyeleri e-belediye, coğrafi bilgi sistemleri ve e-devlet entegrasyonunda ilerleme kaydetmiştir. Ancak çocuk odaklı bakış, yalnızca dijital hizmetleri değil; çocuklara özgü veri tabanlarının oluşturulmasını, oyun ve eğitim alanlarının haritalandırılmasını ve afet yönetiminde çocukların özel ihtiyaçlarının dikkate alınmasını da gerektirir. Küçük ölçekli belediyelerde

dijital altyapının sınırlı olması, hizmetlere erişimde mekânsal eşitsizlikleri artırmaktadır (OECD, 2008).

Türkiye’de yerel yönetimlerin hukuksal dayanağı Anayasa’nın 127. maddesidir. 2000’li yıllarda çıkarılan Belediye Kanunu (5393), Büyükşehir Belediye Kanunu (5216), İl Özel İdaresi Kanunu (5302), Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (5018) ve 6360 sayılı Kanun değişikliği yasal çerçeveyi ayrıntılandırmıştır. Ancak İçişleri Bakanlığı denetim yetkileri, vali onayı ve kayyum atamaları, yerel özerklik ve demokratik meşruiyet konusunda tartışmalara yol açmakta bu durum çocuk odaklı mekanizmaların sürdürülebilirliğini de sınırlandırmaktadır (OECD, 2008).

Uluslararası düzlemde Türkiye’nin 1988’de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı onaylaması önemli bir adım olmakla birlikte, mali özerklik gibi maddelere koyduğu çekinceler kapasiteyi zayıflatmaktadır. Avrupa Konseyi (2021) raporları, Türkiye’nin yerel özerklik, mali yeterlilik ve katılım mekanizmalarını güçlendirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin kurumsal kapasitesi çocuk odaklı perspektifle ele alındığında, yerel yönetimler yalnızca idari görevleri yerine getiren birimler olmaktan çıkmakta; çocukların haklarını tanıyan, görüşlerini dikkate alan ve yaşam kalitelerini iyileştiren demokratik aktörler haline gelmektedir.

1.3. Yönetişim Kavramının Yerel Yönetimlerdeki Önemi

1980’lerin sonlarına kadar çok sık kullanılmayan yönetim kavramı, devletin toplumsal yaşam ve ekonomideki rolünün küçültülmesi gerektiğini savunan yaklaşımlar doğrultusunda, yönetim kavramından daha kapsamlı görülen bir çerçeveye yönelmiştir (Keleş, 2015: 389). “Yönetişim” ya da “iyi yönetim” kavramlarının uluslararası düzeyde benimsenmesiyle birlikte pek çok ülkede devlet yönetiminin yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir (Alcantra, 1998: 105-106).

Kamu Yönetimi Sözlüğü yönetişimi, *“bir toplumsal politik sistemdeki tüm aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen”* olarak tanımlarken; Dictionary of American Politics, *“kamusal ya da başka bir otoriteyi uygulamanın yöntemi ya da biçimi”* olarak açıklamaktadır (Keleş, 2015: 389). Rhodes (1996: 652), kavramı devletin küçültülmesi, şirket yönetimi yaklaşımı, yeni kamu işletmeciliği, iyi yönetim, toplumsal ve teknik yönetim ile kendi kendini örgütleyen ağlar çerçevesinde ele almaktadır.

Avrupa Konseyi üyesi devletlerin yerel yönetimden sorumlu bakanları, 2007 Valencia toplantısında kabul ettikleri “Yerel Düzeyde Yenilikçilik ve İyi Yönetişim” belgesinde iyi yönetim ilkelerini sıralamıştır (Council of Europe, 2007: 4): adil seçim ve temsil, yurttaşların ihtiyaçlarına duyarlılık,

etkinlik ve etkililik, açıklık ve saydamlık, hukukun üstünlüğü, etik davranış ve kamu yararı, yetkin kurumlar, yenilikçilik, sürdürülebilirlik, mali kaynakların yönetimi, insan haklarına ve kültürel çeşitliliğe saygı, hesap verebilirlik. Çocuklar açısından bu ilkeler, seçilmiş yerel aktörlerin çocukların hak ve ihtiyaçlarını da demokratik süreçlerin ayrılmaz parçası olarak görmelerini gerektirir.

1990'lardan itibaren Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve OECD gibi kuruluşlar yönetişimi kalkınma politikalarının başarısı için vazgeçilmez bir unsur olarak yaygınlaştırmıştır. Dünya Bankası, bürokrasinin yanı sıra sivil toplumun katılımına; Avrupa Komisyonu ise açıklık, katılım, hesap verebilirlik, etkinlik ve tutarlılığın yerindenlik ve orantılılık ilkeleriyle bütünleşmesine vurgu yapar. Avrupa Birliği kurucu antlaşmaları, yönetişimi ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılmasıyla ilişkilendirirken, BM Bin Yıl Bildirgesi iyi yönetişimin gelişme ve yoksulluğun önlenmesi için temel olduğunu belirtmiştir (Keleş, 2015: 394). BM ayrıca yönetişimi “kamu, özel sektör ve sivil toplumun birlikte karar aldığı bir süreç” olarak tanımlamış, Habitat II (1996) ve Habitat III (2016) konferanslarında çocuklar dâhil tüm grupların yerel düzeyde katılımının önemini vurgulamıştır (UN-Habitat, 2016).

OECD (2015) yönetişimi; açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, adalet ve kapsayıcılık ilkeleri üzerinden tanımlamaktadır. Bu ilkeler, çocukların yerel düzeyde karar alma süreçlerine katılımı için normatif bir temel sağlamaktadır. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesi katılım hakkını güvence altına almış; UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (1996) ise yerel yönetimlere çocukların görüşlerini karar süreçlerine dahil etme sorumluluğu yüklemiştir.

Katılımcılık, şeffaflık, hukukun üstünlüğü, etkinlik ve eşitlik gibi yönetim ilkeleri, yerel düzeyde planlama, bütçeleme ve hizmet sunumunun dönüşümünde belirleyicidir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985) ve BM Habitat belgeleri, yerel yönetimleri yalnızca hizmet sağlayıcı değil, demokratik yönetişimin temel aktörleri olarak tanımlamıştır.

Türkiye'de yönetim ilkeleri, 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ile halkın katılımını teşvik eden düzenlemelerle yerel düzeye entegre edilmiştir. Stratejik planlama, performans esaslı bütçeleme ve dijital belediyecilik araçları da bu süreçte kurumsallaşmıştır. Katılımcı bütçeleme, kent konseyleri ve stratejik planlama gibi mekanizmalar büyükşehir belediyelerinde yaygınlaşsa da halk katılımının sınırlılığı, mali özerklik eksikliği ve merkezi denetimin baskınlığı yönetişimin etkin uygulanmasını engellemektedir (OECD, 2019). Çocukların katılımı da çoğunlukla sembolik düzeyde kalmakta çocuk

meclisleri ve UNICEF iş birlikleri umut verici girişimler olmakla birlikte bağlayıcı karar mekanizmalarıyla desteklenmediği için sınırlı etkiye sahiptir. Avrupa ve Latin Amerika'daki çocuk katılımlı bütçeleme örnekleri, Türkiye için ilham verici modellerdir.

Keleş (2015: 396-397), yönetişimde tüm tarafların yönetim sürecine eşit katılımının esas olduğunu vurgulayarak, “katılmak” ile “katılabilmek” arasındaki farkın ancak her aktöre eşit fırsat tanınmasıyla giderilebileceğini belirtir. Çocuklar açısından bu, yalnızca davet edilmek değil görüşlerinin karar süreçlerine yansıtılması anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla yerel yönetimler açısından yönetişim; demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi, hizmetlerin etkin sunumu ve vatandaş memnuniyetinin artırılması için kritik bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşım, halkın ve sivil toplumun yanı sıra çocukların da karar süreçlerine katılımını öngörerek hem hesap verebilirliği güçlendirmekte hem de kamu politikalarının toplumsal ihtiyaçlara daha duyarlı biçimde şekillenmesini sağlamaktadır. Çocukların görüşlerinin dikkate alınması, yalnızca demokratik katılımın genişlemesine değil, aynı zamanda yerel hizmetlerin onların özel ihtiyaçlarına uygun biçimde tasarlanmasına da katkı sunmaktadır (UNDP, 2005; UNICEF, 2016).

1.4. Uluslararası Standartların Belirleyici Rolü

Yerel yönetimler yalnızca ulusal mevzuatın çizdiği sınırlar içerisinde faaliyet göstermemekte, aynı zamanda uluslararası düzeyde geliştirilen normatif çerçevelerden de etkilenmektedir. Bu standartlar yerel demokrasinin kurumsallaşması, mali özerkliğin güçlendirilmesi, hesap verebilirlik mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve katılımcı yönetişim süreçlerinin hayata geçirilmesi açısından belirleyici rol oynamaktadır (OECD, 2019; UNDP, 2009). Çocuk odaklı perspektiften bakıldığında ise bu çerçeveler yalnızca yönetişim kalitesini değil, çocukların güvenli, kapsayıcı ve katılımcı şehirlerde yaşama hakkını da güvence altına almaktadır.

Uluslararası belgeler, yerel özerklik ve kapasite sorunlarını ulusal sınırların ötesine taşıyarak küresel yönetişim gündeminin parçası hâline getirmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985), taraf devletlere yerel yönetimlerin anayasal ve yasal güvence altına alınması yükümlülüğünü getirmiştir. Bu durum yalnızca demokratik rejimlerin güçlendirilmesi değil, aynı zamanda çocukların karar süreçlerinde temsil edilmesine imkân sağlayacak mekanizmaların kurulması açısından önem kazanmıştır (Council of Europe, 1995).

Benzer şekilde Birleşmiş Milletler Habitat Konferansları (1976, 1996, 2016), yerel yönetimlerin kalkınma süreçlerinde uygulayıcı olmanın ötesinde politika yapıcı aktörler olarak tanınmasına katkı sağlamıştır (UN-Habitat, 2016). Habitat II’de kabul edilen İstanbul Deklarasyonu ve Habitat III’te benimsenen Yeni Kentsel Gündem, şehirlerin sosyal kapsayıcılık, mekânsal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır (UN-Habitat III, 2017). Çocuk odaklı bir bakış açısıyla bu belgeler, kent hakkı anlayışını yalnızca yetişkinlere değil; güvenli oyun alanlarına, eğitim fırsatlarına ve sağlıklı yaşam koşullarına erişim hakkına sahip çocuklara da kapsayacak şekilde genişletmektedir.

Brundtland Raporu (1987) ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (2015) da çevresel ve sosyal boyutlarıyla birlikte kalkınmanın yerel düzeyde kurumsallaştırılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Özellikle SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ve SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar), çocukların güvenli, kapsayıcı, erişilebilir ve demokratik şehirlerde yaşama hakkını doğrudan ilişkilendirmektedir (UN, 2015). Ayrıca SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) da çocukların eşit fırsatlara erişimi açısından kritik öneme sahiptir.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) ile UNICEF’in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (1996), çocukların yalnızca korunması gereken bireyler değil, kendi yaşamlarını etkileyen kararlara katılması gereken yurttaşlar olduğunu açık biçimde vurgulamaktadır (UNICEF, 1989; UNICEF, 2016). Bu doğrultuda uluslararası standartlar, yerel yönetimlerin yalnızca genel ilkeler benimsemesini değil çocukların yaşam kalitesini ölçen göstergeler, izleme mekanizmaları ve bağımsız denetim süreçleri geliştirmesini de zorunlu kılmaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası standartlar yalnızca genel yönetim ilkeleriyle sınırlı kalmamakta çocukların haklarını yerel düzeyde hayata geçiren somut araçlar üretmekte ve yerel yönetimleri küresel kalkınma hedeflerinin çocuk dostu uygulayıcıları hâline getirmektedir. Bu durum, “küresel yönetim-yerel uygulama” ilişkisinin çocuk odaklı bir boyut kazanmasına da katkı sağlamaktadır.

2. Yerel Yönetimlerde Uluslararası Standartlar ve Belgeler

Yerel yönetimlerin kurumsal yapılarının ve işlevlerinin gelişiminde uluslararası standartlar belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu standartlar, yerel yönetimlerin yalnızca ulusal yasal düzenlemelerle sınırlı kalmamasını; evrensel ilkelere dayalı olarak demokratik, şeffaf, kapsayıcı ve hesap verebilir bir yapıya kavuşmasını amaçlamaktadır. Çocuk odaklı bakış açısıyla

değerlendirildiğinde, bu çerçeveler çocukların güvenli, sağlıklı ve katılımcı şehirlerde yaşama hakkını da güvence altına almaktadır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985), yerel yönetimlerin anayasal güvenceye kavuşturulması, mali özerkliklerinin sağlanması ve idari kapasitelerinin güçlendirilmesi açısından temel bir referans niteliğindedir. Çocuk odaklı perspektiften bakıldığında, özerklik ve demokratik yerinden yönetim ilkeleri, çocukların görüşlerini ifade edebileceği ve karar süreçlerine katılabileceği mekanizmaların yerelde güçlendirilmesini zorunlu kılar.

Brundtland Raporu (1987), sürdürülebilir kalkınma kavramını gündeme taşıyarak kentlerin çevresel sorumlulukla birlikte ekonomik ve toplumsal boyutlarda dengeli gelişmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çocukların gelecek nesillerin temsilcileri olarak bu sürecin merkezinde yer alması, sürdürülebilir kalkınmanın asli unsurlarından biri olarak görülmektedir.

Habitat Konferansları (1976, 1996, 2016), barınma hakkı, kent hakkı, katılım ve yerindenlik ilkelerini küresel ölçekte tartışmaya açarak şehirlerin kalkınmanın stratejik aktörleri olduğunu ortaya koymuştur. Habitat III'te kabul edilen Yeni Kentsel Gündem, kentlerin kapsayıcı biçimde yeniden tasarlanması gerektiğini vurgulamış; bu bağlamda çocukların güvenli barınma, oyun, eğitim ve katılım haklarını içeren bütüncül bir perspektif sunmuştur (UN-Habitat III, 2017).

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (2015) da yerel yönetimlere doğrudan hitap etmektedir. Özellikle SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ve SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar), çocukların güvenli oyun alanlarına erişimi, kapsayıcı eğitim ortamları, karar süreçlerine katılımı ve adalet mekanizmalarına erişimi ile ilişkilidir. Ayrıca SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), çocukların yaşam koşullarını doğrudan etkileyen hedeflerdir.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) ile UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (1996), çocukların yalnızca korunması gereken bireyler değil, aynı zamanda şehirlerin geleceğini şekillendiren aktif yurttaşlar olduğunu vurgulamaktadır (UNICEF, 1989; UNICEF, 2016). Bu çerçeve, yerel yönetimlerin planlama, bütçeleme ve hizmet sunumunda çocukların görüşlerini dikkate alacak bağlayıcı mekanizmalar kurmasını gerektirmektedir.

OECD, Dünya Bankası ve UNDP tarafından geliştirilen yönetim çerçeveleri ise şeffaflık, performans ölçümü, katılımcılık ve kapasite geliştirme alanlarında evrensel göstergeler sunmaktadır. Çocuk odaklı perspektiften bakıldığında, bu göstergeler yalnızca kamu kurumlarının performansını değil,

çocuk haklarının yerel düzeyde ne ölçüde hayata geçirildiğini değerlendiren araçlara dönüşmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası standartlar ve belgeler, yerel yönetimlerin yalnızca hizmet sunan idari birimler değil; çocuk haklarını hayata geçiren, küresel kalkınma hedeflerinin yerel uygulayıcıları ve toplumsal dönüşümün aktörleri olarak konumlanmasını sağlayan normatif dayanaklardır.

2.1. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (Congress of Local and Regional Authorities), Avrupa Konseyi'ne üye 47 ülkede yerel ve bölgesel demokrasinin durumunu değerlendiren ve bu alandaki gelişmeleri izleyerek güçlendirmekle görevli temel kurumsal yapıdır. Kongre, 1985'te kabul edilen ve yerel özerkliğe ilişkin ilk bağlayıcı uluslararası belge niteliğindeki Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın (European Charter of Local Self-Government) uygulanmasını denetlemekle yetkilidir (Council of Europe, 2021).

Yerel Yönetimler Meclisi ve Bölgeler Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşan Kongre; Şart'a uyumu izler, yerel düzeyde yönetim sorunlarını değerlendirir ve İzleme Komisyonu aracılığıyla düzenli denetimler yürütür. Komisyon, yerel ve bölgesel seçimleri gözlemleyerek raporlar hazırlar; bu raporlara dayalı tavsiyeleri ilgili ülkelere iletir. 307(2010) ve 307(2010) REV2 sayılı kararlar, denetim sürecinin tarafsızlık ve tutarlılık ilkeleriyle yürütülmesini ve denetim sonrası dönemde merkezi hükümetlerle etkili siyasi diyalogun kurulmasını öngörür. Böylece Kongre, Avrupa düzeyinde yerel özerklik ile demokratik yönetişimin güvence altına alınmasında işlevsel bir rol üstlenir; yerel yönetim reformlarını ve Şart'ın sahadaki uygulanmasını destekler (Council of Europe, 2021: 5–11). Bu mekanizma, çocuklar dâhil tüm grupların karar süreçlerine katılımını güçlendiren politikaların desteklenmesi bakımından da önem taşır. Özellikle İzleme Komisyonu'nun bulguları, UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (1996) ile birlikte düşünüldüğünde, çocukların kentte söz sahibi bireyler olarak konumlandırılmasına normatif dayanak sağlar.

Avrupa Konseyi üyesi devletler, yerel yönetimlerin demokratik rejimlerin temel unsurlarından biri olduğunu ve yurttaşların kamu yönetimine katılım hakkının en doğrudan yerel düzeyde gerçekleştiğini kabul etmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı benimsenmiştir (UCLG-MEWA, 2014: 7). Çocuk odaklı bakış açısından, bu katılım hakkı çocukları da kapsamalı; kent yaşamını etkileyen kararlarda söz sahibi olmaları güvence

altına alınmalıdır. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (1989) 12. maddesi, çocukların görüşlerinin alınması ve dikkate alınması yükümlülüğünü getirirken, Şart bu hakkın yerel düzeyde kurumsal uygulanmasına zemin sunar (UNICEF, 1989).

Şart, yerel özerklik ve demokrasiyi güçlendirmeyi hedefleyen ve taraf devletlere yerel yönetimleri anayasal/yasal güvence altına alma yükümlülüğü getiren ilk bağlayıcı uluslararası belgedir. 1985'te imzaya açılmış, 1988'de yürürlüğe girmiştir (Council of Europe, 2021: 57). Türkiye, 1988'de Şart'ı imzalamış; 1991'de TBMM uygun bulma kararı almış; 1992'de bazı maddelere çekince koyarak onaylamış ve Şart 1 Nisan 1993'te yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 3.10.1992, No: 21364). Şart'ı tamamlayıcı Ek Protokol 2009'da kabul edilmiş, 1 Haziran 2021'de yürürlüğe girmiştir (Council of Europe, 2021: 24–57).

Üç bölüm ve 18 maddeden oluşan Şart'ın birinci bölümü yerel yönetimlerin tanımı, görevleri, mali kaynakları ve denetimi gibi temel ilkeleri; ikinci bölüm taraf devletlerin yükümlülüklerini üçüncü bölüm yürürlük, çekilme ve bildirim süreçlerini düzenler. 12. madde uyarınca taraf devletler, birinci bölümden belirli sayıda madde ve paragrafı kabul etmekle yükümlüdür. Türkiye de pek çok ülke gibi bazı hükümlere çekince koymuştur. Mali özerklik ve birliklere katılım gibi alanlardaki çekinceler, yerel yönetimlerin kaynaklarını çocuk odaklı politikalara tahsis etmesini ve uluslararası çocuk dostu ağlara katılımını sınırlandırabilmektedir; bu da UNICEF'in önerdiği göstergelerin kurumsallaşmasını zorlaştırır.

Tablo 1. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda Türkiye'nin Kabul Ettiği ve Çekince Koyduğu Maddeler

Madde	Kabul	Çekinceli	Konu Başlığı
Madde 2	Tümü	-	Özerk yerel yönetimlerin anayasal ve hukuki dayanağı
Madde 3	1,2	-	Özerk yerel yönetim kavramı
Madde 4	1,2,3,4,5	6	Özerk yerel yönetimin kapsamı
Madde 5	Tümü	-	Yerel yönetimlerin sınırlarının korunması
Madde 6	2	1	Yerel yönetimlerin görevleri için gereken uygun idari örgütlenme ve kaynaklar
Madde 7	1,2	3	Yerel düzeydeki sorumlulukların yerine getirilme koşulları
Madde 8	1,2	3	Yerel yönetimlerin faaliyetlerinin idari denetimi
Madde 9	1,2,3,5,8	4,6,7	Yerel yönetimlerin mali kaynakları
Madde 10	1	2,3	Yerel yönetimlerin birlik kurma ve birliklere katılma hakkı
Madde 11	X	Tümü	Özerk yerel yönetimlerin yasal korunması

Kaynak: Resmî Gazete, Kanun No:3723, 08.05.1991. (Yazar tarafından ilgili kanuna göre oluşturulmuştur).

Şart'ın 2. maddesi, yerel özerklik ilkesinin ulusal hukukta uygun olduğunda anayasada tanınmasını öngörür (Council of Europe, 2021: 12–42). Bu tanıma, ülkelerin farklı anayasal düzenlerine saygı gösterirken yerel özerkliği evrensel bir ilke olarak benimsemeyi mümkün kılar. Çocuk odaklı yorumla, bu çerçevede yerelde çocuk haklarının korunması için de kurumsal güvence anlamına gelir. 3. madde, özerk yerel yönetimin temel unsurlarını tanımlar: kamu işlerinin önemli bir bölümünü yerel makamların kendi sorumluluğunda yürütmesi ve bu yetkinin doğrudan, eşit, genel ve gizli oyla seçilen meclis/konseylere eliyle kullanılması. Yasaların izin verdiği hâllerde halk meclisleri, referandumlar ve doğrudan katılım yöntemleri de öngörülmüştür. Türkiye bu hükümleri kabul etmiştir (Council of Europe, 2021). Bu düzenleme, çocukların katılımının yerel danışma platformları ve çocuk meclisleri aracılığıyla kurumsallaştırılmasına kapı aralar.

Şart'ın 4. Maddesi, yerel yetki ve sorumlulukların anayasa/yasalarla açık tanımını, yetkilerin yerel koşullara uygun biçimde tam ve münhasır kullanımını ve hizmetlerin “vatandaşa en yakın” düzeyde sunulmasını esas alır. Türkiye, 6. fıkra da öngörülen “yerel yönetimlere zamanında ve uygun biçimde danışma” hükmüne çekince koymuştur (Council of Europe, 2021).

Şart'ın 5. maddesi, sınır değişikliklerinde yerel topluluklara danışılmasını zorunlu kılar; Türkiye bu maddeyi çekincesiz kabul etmiştir. Çocuk odaklı açıdan, sınır değişikliklerinde çocukların eğitim, oyun ve sosyal hizmetlere erişiminin etkilenmesi nedeniyle, danışma süreçlerine çocukların dâhil edilmesi kapsayıcı demokrasiyi güçlendirir (Council of Europe, 2021).

Şart'ın 6. maddesi, yerel yönetimlerin görevlerini etkin biçimde yerine getirebilmeleri için uygun idari yapı ve personel kaynaklarına sahip olmaları gerektiğini öngörmektedir. Maddenin ilk fıkrası, iç idari örgütlenmenin yerel ihtiyaçlar ve etkin yönetim ilkeleri doğrultusunda belirlenmesine imkân tanımaktadır; ancak Türkiye bu hükme çekince koymuştur. İkinci fıkra ise yerel yönetim personelinin liyakat ve yetkinliğe dayalı olarak istihdam edilmesini, mesleki gelişim ve adil ücretlendirme olanaklarıyla desteklenmesini şart koşmaktadır. Türkiye bu ilkeyi çekincesiz kabul etmiştir (Council of Europe, 2021). Çocuk odaklı perspektiften bakıldığında, liyakatli ve nitelikli personelin varlığı, eğitim, sağlık, oyun ve sosyal hizmetlere erişimi güvence altına alacak politikaların hayata geçirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Şart'ın 7. maddesi, yerel düzeyde seçilmiş temsilcilerin görevlerini etkin ve bağımsız biçimde yerine getirebilmeleri için gerekli koşulları düzenlemektedir. İlk fıkra, temsilcilerin görevlerini özgürce yürütebilmelerini güvence altına alacak düzenlemeleri öngörürken; ikinci fıkra, görev nedeniyle oluşabilecek

masrafların karşılanması, olası kazanç kayıplarının telafi edilmesi ve görev karşılığı ücret ile sosyal güvenlik haklarının sağlanmasını şart koşmaktadır. Türkiye her iki hükmü de kabul etmiştir. Buna karşılık, temsilcilerin görevleriyle bağdaşmayan faaliyetlerin yasa veya temel hukuki ilkelerle tanımlanmasını öngören üçüncü fıkraya çekince koymuştur (Council of Europe, 2021). Çocuk odaklı bir bakış açısıyla, bağımsız ve güçlü yerel temsilciler, çocukların ihtiyaçlarını önceleyen politikaların sürdürülebilirliği için kritik bir demokratik güvence oluşturmaktadır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 8. maddesi, yerel yönetimlerin faaliyetlerine ilişkin idari denetimin kapsamını ve ilkelerini belirlemektedir. İlk fıkra, denetimin yalnızca anayasa veya yasada açıkça öngörülen durum ve yöntemlerle yapılabileceğini öngörmektedir. İkinci fıkra, bu denetimin kural olarak yalnızca yasalara ve anayasal ilkelere uygunluk denetimiyle sınırlı olacağını, ancak merkezi idarenin kendi yetkilendirmesiyle yürütülen işlerin usulüne uygunluğunu denetleyebileceğini belirtmektedir. Türkiye bu iki hükmü kabul etmiş, ancak idari denetimin yalnızca korunması amaçlanan çıkarların önemiyle orantılı kılınması gerektiğini ifade eden üçüncü fıkraya çekince koymuştur (Council of Europe, 2021). Çocuk odaklı bakış açısıyla, orantılı denetim ilkesi, çocuklara yönelik hizmetlerin (eğitim, sağlık, oyun alanları, sosyal hizmetler) merkezi müdahaleler nedeniyle kesintiye uğramasını önleyerek yerel yönetimlerin çocukların ihtiyaçlarına duyarlı ve sürekli hizmet sunmasını güvence altına almaktadır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 9. Maddesi, yerel yönetimlerin mali özerkliğini güvence altına alır. Türkiye; yerel yönetimlere yeterli mali kaynak sağlanması, kaynakların görevlerle orantılı olması ve gelirlerin bir bölümünün yerel vergi/harçlardan oluşması hükümlerini kabul etmiştir. Buna karşılık mali sistemin çeşitlilik ve esnekliğini öngören 4. fıkra ile yeniden dağıtım süreçlerinde danışma (6) ve hibe koşullarının yerel takdir yetkisini sınırlamaması (7) hükümlerine çekince koymuştur. Mali eşitleme mekanizmaları (5) ile sermaye piyasalarına erişim hakkını (8) ise kabul etmiştir. Bu hükümler, mali kapasitenin güçlendirilmesi ve yerel özerkliğin korunması açısından kritik öneme sahiptir (Council of Europe, 2021).

Çocuk katılımı açısından, mali özerklik çocukların temsil hakkıyla doğrudan ilişkilidir. Yerel bütçelerin çocukların ihtiyaçlarını (oyun, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler) önceleyecek biçimde hazırlanabilmesi, yerel toplulukların katılımını ve özellikle çocukların görüşlerinin karar süreçlerine yansıtılmasını gerektirir. Bu nedenle, çocuk meclisleri veya katılımcı bütçeleme mekanizmaları aracılığıyla çocukların temsil edilmesi, mali özerklik ilkesinin demokratik işlevini güçlendirir.

Türkiye'nin çekince koyduğu 4. ve 9. maddeler, özellikle çocuk dostu yerel yönetim açısından önemlidir. 4. maddenin 6. fıkrası, yerel topluluklara danışılmasını öngörürken, çocukların doğrudan danışılmasını da içerecek biçimde uygulanabilir. 9. maddede mali özerklik sınırlamaları, çocukların ihtiyaçlarını gözeten bütçelerin oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Avrupa Konseyi'nin 2022 tarihli raporunda çekincelerin kaldırılması gerektiği vurgulanırken, bu gereklilik çocuk dostu bütçeleme için de kritik bir önem taşımaktadır (Council of Europe, 2022).

Şart'ın 10. maddesi, yerel yönetimlerin iş birliği kurma ve temsil hakkına ilişkin temel ilkeleri düzenlemektedir. Türkiye, bu madde kapsamında yalnızca 1. fıkrayı kabul etmiştir. Bu hüküm, yerel yönetimlerin ortak ilgi alanlarına giren görevleri yerine getirmek üzere diğer yerel yönetimlerle iş birliği yapabilmesine ve ulusal mevzuat çerçevesinde birlik kurabilmesine imkân tanımaktadır. Buna karşın Türkiye, yerel yönetimlerin ulusal ya da uluslararası birliklere katılımını öngören 2. fıkraya ve yabancı ülkelerdeki yerel yönetimlerle iş birliği yapabilmelerini düzenleyen 3. fıkraya çekince koymuştur (Council of Europe, 2021). Bu çekinceler, Türkiye'nin yerel yönetimler arası uluslararası iş birliğini merkezi düzeyde sınırlandırma yaklaşımını yansıtmaktadır. Oysa söz konusu hükümler, yerel demokrasi, çok düzeyli yönetim ve sınır ötesi iş birliği gibi çağdaş yönetim ilkeleriyle uyumludur.

Çocuk katılımı açısından, bu çekinceler önemli sınırlılıklar doğurmaktadır. Yerel yönetimlerin uluslararası birliklere ve ağlara katılımı, UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi gibi programlarla çocukların yerel düzeyde temsilini güçlendiren deneyim ve iyi uygulamaların paylaşılmasına imkân tanımaktadır. Dolayısıyla bu tür iş birliklerine katılımın sınırlanması, çocukların küresel düzeyde kabul görmüş katılım mekanizmalarından yararlanma imkânını daraltmakta; yerel yönetimlerin çocuk dostu politikaları geliştirme kapasitesini zayıflatmaktadır.

Çocuk odaklı bir bakışla, Türkiye'nin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na koyduğu çekinceler, belediyelerin UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi gibi uluslararası ağlara katılımını sınırlayarak, çocuk haklarını güçlendiren deneyim ve iyi uygulamaların paylaşılmasını zorlaştırmaktadır. Oysa sınır ötesi iş birlikleri, çocukların ihtiyaçlarına yönelik yenilikçi politikaların geliştirilmesi ve yerel düzeyde kapsayıcı demokrasinin güçlenmesi açısından büyük önem taşır.

Şart'ın 11. maddesi, yerel yönetimlerin özerkliklerinin yasal olarak korunmasını düzenlemekte; kendi yetkilerinin serbestçe kullanımı ve ulusal hukukta tanınan özerklik ilkelerine uyulmasını sağlamak amacıyla yargı

yoluna başvurma hakkı tanımaktadır (Council of Europe, 2021). Türkiye her ne kadar bu maddeye çekince koymuş olsa da ulusal hukukta belirli ölçüde yargısal koruma mekanizmalarının var olduğu söylenebilir. Çocuk odaklı bir perspektifle, özerkliğin yargısal güvenceye sahip olması, çocuklara yönelik hizmetlerin (oyun alanları, eğitim, sağlık ve sosyal destek) merkezi müdahalelerle kesintiye uğramadan sürdürülebilmesi açısından kritik bir teminattır. Böylece çocukların kent yaşamında hak sahibi bireyler olarak konumları da güçlenmektedir.

Türkiye'nin 1992'de onay sırasında koyduğu çekinceler, TBMM tarafından onaylanan kanunla yürürlüğe girmiştir. Ancak o tarihten bu yana çekincelerin kaldırıldığına dair yeni bir uluslararası beyan veya yasa değişikliği yapılmamıştır. Avrupa Konseyi'nin 2022 tarihli izleme raporu, çekincelerin kaldırılması gerektiğini açıkça vurgulamakta; yerel özerkliğin kâğıt üzerinde tanındığı, fakat uygulamada sınırlamalarla karşılaştığını belirtmektedir (Council of Europe, 2022). Zaman içinde Türkiye'de yapılan bazı yerel yönetim reformlarıyla çekince konulan alanlarda fiili uyum sağlanmış olsa da çekinceler resmen kaldırılmamıştır.

Tablo 2. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

Katkı Alanı	Çocuk Odaklı Katkısı
Yerel Özerklik ve Demokratik Katılım	Çocukların görüşlerini ifade edebileceği ve karar süreçlerine katılabileceği mekanizmaların güçlendirilmesine imkân sağlar.
Mali Özerklik ve Bütçe	Çocuk dostu bütçeleme uygulamalarının hayata geçirilmesini ve kaynakların çocukların ihtiyaçlarına yönlendirilmesini mümkün kılar.
İdari Yapı ve Personel	Liyakatli personel sayesinde çocuklara yönelik eğitim, sağlık, oyun ve sosyal hizmetlerin etkin biçimde sunulmasını destekler.
Katılım ve Temsil	Çocuk meclisleri, danışma platformları ve katılımcı bütçeleme ile çocukların demokratik temsiliyi teşvik eder.
Hukuki Koruma	Yargısal koruma, çocuk dostu hizmetlerin merkezi müdahalelerle kesintiye uğramadan sürdürülebilmesini güvence altına alır.

Kaynak: Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985)

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel özerklik, mali kapasite, idari yapı, temsil ve hukuki koruma boyutlarıyla demokratik yönetişimin kurumsallaşmasını hedeflerken; çocuk odaklı bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde çocukların karar süreçlerine katılımını, çocuk dostu bütçeleme uygulamalarını, nitelikli personel aracılığıyla eğitim, sağlık

ve sosyal hizmetlere erişimini, yerel danışma ve temsil mekanizmalarıyla demokratik katılımını ve hizmetlerin yargısal güvenceyle kesintisiz sürdürülebilmesini destekleyen bir çerçeve sunmaktadır. Sonuç olarak, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı çocuklara doğrudan atıfta bulunmasa da yerel özerklik, demokratik katılım ve mali bağımsızlık ilkeleri aracılığıyla çocuk dostu şehirlerin inşası için güçlü bir kurumsal temel sağlamaktadır; çocuk odaklı bakış açısı ise Şart'ın yalnızca özerklik değil, aynı zamanda çocukların haklarının güvence altına alındığı kapsayıcı ve demokratik kentlerin oluşturulmasına da imkân verdiğini ortaya koymaktadır.

2.2. Brundtland Raporu'nun Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

1980'li yıllarda küresel çevre sorunlarının uluslararası politika gündeminde ön plana çıkmasıyla birlikte, Birleşmiş Milletler öncülüğünde kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Brundtland), 1987'de “**Ortak Geleceğimiz**” başlıklı raporu yayımlamıştır. Literatürde Brundtland Raporu olarak bilinen bu belge, Komisyon Başkanı Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın ismiyle özdeşleşmiştir (Brundtland, 1987).

Raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez sistematik biçimde tanımlanmış ve çevre ile kalkınma politikalarında küresel ölçekte bir paradigma değişimi başlatılmıştır. Tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, “*gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarının karşılanması*”dır (Brundtland, 1987). Çocuk odaklı bir perspektifle bu tanım, doğrudan çocukların ve genç kuşakların sağlıklı, güvenli ve eşitlikçi bir çevrede yaşama hakkını güvence altına almaktadır.

Tablo 3. Brundtland Raporu'nun Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

Katkı Alanı	Çocuk Odaklı Katkısı
Sürdürülebilir Kalkınma Tanımı	Çocukların sağlıklı, güvenli ve eşitlikçi bir çevrede yaşama hakkını güvence altına alan bir çerçeve sunar.
Kapsayıcı Yaklaşım	Çevresel sorunları ekonomik ve sosyal boyutlarıyla birlikte ele alarak çocukların yaşam koşullarına doğrudan etkiyi kabul eder.
Küresel Eşitsizliklerin Vurgulanması	Yoksulluk ve aşırı tüketim arasındaki dengesizliği vurgulayarak çocukların kırılgan konumunu görünür kılar.
Politika Önerileri ve Haklar	Tarım, enerji, gıda güvenliği gibi alanlardaki öneriler; çocukların beslenme, eğitim, sağlık ve güvenli yaşam alanı haklarıyla ilişkilidir.

Kaynak: (Brundtland, 1987).

Raporun temel katkılarından biri, çevre sorunlarının yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini vurgulamasıdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk ile gelişmiş ülkelerdeki aşırı tüketim alışkanlıkları, çevresel krizlerin başlıca nedenleri olarak tanımlanmış; böylece sürdürülebilir kalkınma küresel eşitsizliklerle ilişkilendirilmiştir (Meadowcroft, 2000). Çocuklar açısından bu vurgu, çevresel bozulma ve yoksulluğun en kırılgan kesim olan çocukların yaşam koşullarını doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Brundtland Raporu, ekonomik büyüme, çevresel koruma ve sosyal eşitlik ilkelerini bütüncül bir çerçevede değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra tarım, enerji, sanayi, biyoçeşitlilik, nüfus, insan kaynakları ve gıda güvenliği gibi alanlarda geliştirdiği politika önerileriyle sürdürülebilir kalkınmayı uygulanabilir bir çerçeveye oturtmuştur. Bu öneriler, çocukların sağlıklı gıdaya erişim, temiz çevre, eğitim fırsatları ve güvenli yaşam alanları gibi temel haklarıyla doğrudan ilişkilidir (Redclift, 2005). Dolayısıyla Brundtland Raporu, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda çocukların yaşam ve sağlık hakları ile gelecek nesillerin refahını güvence altına alan bir paradigma ortaya koymuştur. Bu yönüyle hem uluslararası kalkınma politikaları hem de yerel yönetim uygulamaları için çocuk odaklı sürdürülebilirlik anlayışının temellerini atan bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

2.3. Birleşmiş Milletler Habitat Konferanslarının Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

Küresel ölçekte artan kentleşme, demografik baskılar ve mekânsal eşitsizlikler, kent politikalarının Birleşmiş Milletler çatısı altında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda düzenlenen Habitat Konferansları, yalnızca kentsel stratejilerin belirlendiği uluslararası platformlar değil; aynı zamanda yerel yönetimlerin kalkınma gündeminde meşru ve etkili aktörler olarak tanınmasına imkân veren dönüm noktaları olmuştur. Özellikle Habitat II (1996) ve Habitat III (2016) Konferansları, yönetim ilkelerinin yerel düzeyde kurumsallaşmasına katkı sağlamış ve sürdürülebilir şehircilik anlayışının küresel ölçekte temellerini güçlendirmiştir.

Habitat I Konferansı (1976, Vancouver), hızlı kentleşmenin yol açtığı barınma krizine dikkat çekmiş ve barınma hakkını küresel ölçekte öncelikli bir gündem hâline getirmiştir. Bu konferansla birlikte kentleşme, insan yerleşimleri ve konut hakkı ilk kez BM çerçevesinde kapsamlı biçimde tartışılmış; kalkınmanın sosyal boyutu öne çıkarılarak devletin planlayıcı rolü vurgulanmıştır (UN-Habitat I, 1976). Çocuk odaklı perspektiften

bakıldığında ise barınma hakkı yalnızca yetişkinlere değil, aynı zamanda güvenli yaşam ve gelişim alanlarına erişim hakkına sahip çocuklara da temel bir gereklilik olarak değerlendirilmelidir.

Habitat II Konferansı (1996, İstanbul), “Herkes İçin Barınma” ve “Sürdürülebilir İnsan Yerleşimleri” temaları etrafında şekillenmiş; yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün karar alma süreçlerine katılımı ön plana çıkarılmıştır. Bu süreçte yönetim, yerindenlik ve katılımcılık ilkeleri kentsel politikalara entegre edilmiştir. Konferansta kabul edilen İstanbul Deklarasyonu ve Habitat Gündemi, yerel yönetimleri kentsel kalkınmanın ana aktörleri olarak tanımlamış ve “iyi yönetim” ilkesine açıkça atıfta bulunmuştur (UN-Habitat II, 1996). Ayrıca Yerel Gündem 21 yaklaşımı, katılımcı, hesap verebilir ve şeffaf yerel yönetimlerin desteklenmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Çocuk odaklı açıdan bu çerçeve, çocukların görüşlerini ifade edebilecekleri ve yerel karar süreçlerine aktif biçimde katılabilecekleri platformların kurulmasının önemini ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye açısından bakıldığında, Habitat II’ye ev sahipliği yapılmış olmasına rağmen yerel yönetimlerin mali özerklik, idari kapasite ve katılımcı yönetim konularında uluslararası standartlarla tam uyum sağlayamadığı görülmektedir. Stratejik planlama ve dijital hizmet sunumu gibi alanlarda ilerleme kaydedilmiş olsa da, kaynak yetersizliği ve merkezi vesayet, özellikle çocuk dostu mekanizmaların kurumsal kapasitesini sınırlamaktadır (OECD, 2019).

Habitat III Konferansı (2016, Quito) ile kabul edilen Yeni Kentsel Gündem (New Urban Agenda), şehirleri yalnızca nüfus yoğunluğunun mekânları değil; aynı zamanda sosyal kapsayıcılığın, çevresel sürdürülebilirliğin ve demokratik yönetimin merkezleri olarak yeniden tanımlamıştır (UN-Habitat, 2016). Çocuk odaklı açıdan bu gündem, kentlerin yalnızca yetişkinler için değil, aynı zamanda çocukların güvenli oyun alanlarına, temiz çevreye, nitelikli eğitim fırsatlarına ve karar süreçlerine erişim hakkına sahip olacak şekilde tasarlanmasını öngörmektedir.

Tablo 4. Birleşmiş Milletler Habitat Konferanslarının Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

Çocuk Hakları Boyutu	Habitat I (1976)	Habitat II (1996)	Habitat III (2016)
Barınma Hakkı	Barınma krizine dikkat çekmiş, güvenli yaşam alanlarına erişimi küresel gündeme taşımıştır.	Herkes için barınma ilkesiyle çocukların barınma hakkı küresel çerçevede güçlendirilmiştir.	Yeni Kentsel Gündem, barınma hakkını sürdürülebilir şehirlerin temel unsuru olarak tanımlamıştır.
Katılım Hakkı	Katılım doğrudan ele alınmamış, ancak devletin planlayıcı rolü çerçevesinde sosyal haklar vurgulanmıştır.	Yerel Gündem 21 ile çocukların da görüşlerini ifade edebileceği katılım platformlarının kurulması teşvik edilmiştir.	Çocukların yerel karar süreçlerine katılımı güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir kent hedefleriyle ilişkilendirilmiştir.
Oyun ve Gelişim Hakkı	Dolaylı olarak güvenli çevre ihtiyacına değinilmiştir.	Yerel düzeyde güvenli yaşam ve oyun alanları ihtiyacı dolaylı olarak gündeme gelmiştir.	Güvenli oyun alanlarının kent planlamasının parçası olması gerektiği açıkça vurgulanmıştır.
Eğitim ve Sağlık Hakkı	Sağlık ve eğitim bağlamı doğrudan gündeme gelmemiştir.	Katılımcı ve kapsayıcı hizmetlerin parçası olarak eğitim ve sosyal hizmetler vurgulanmıştır.	Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, çocuk refahı bağlamında sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle bütünleştirilmiştir.

Kaynak: UN-Habitat I, 1976; UN-Habitat II, 1996; UN-Habitat, 2016

New Urban Agenda, BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile uyumlu biçimde özellikle Hedef 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ve Hedef 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ile doğrudan ilişkilendirilmiştir (UN, 2015). Belge; katılımcı demokrasi, mekânsal adalet, kentsel dayanıklılık, toplumsal uyum ve iklim değişikliğiyle mücadele ilkelerini merkeze alarak kentleri yalnızca fiziksel planlama projeleri değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın merkezî aktörleri olarak tanımlamıştır (UN-Habitat, 2016). Çocuk odaklı açıdan bu yaklaşım, güvenli ve erişilebilir kent mekânlarının, katılım hakkının ve sosyal adaletin sağlanmasının yanı sıra çocukların refahını önceleyen kapsayıcı politikaların geliştirilmesi bakımından önemlidir.

Tablo 5. UCLG'nin Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

Katkı Alanı	Somut Katkılar
Katılım	UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi ile iş birliği yaparak çocukların yerel karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmesi.
Bütçeleme	Yerel yönetimlerin çocuk haklarını gözetken bütçeleme ve hizmet modellerini benimsemeleri için rehberlik sağlaması.
Hizmetler	Kentlerde güvenli oyun alanları, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi çocuklara özgü ihtiyaçların yerel politikaların merkezine alınmasını savunması.
Göstergeler	Çocuk dostu kent göstergelerinin geliştirilmesine destek vererek, çocukların yaşam koşullarını ölçmeye yönelik araçlar sunması.
Bölgesel İş birliği	Türkiye'de UCLG-MEWA aracılığıyla çocuk hakları perspektifinin bölgesel düzeyde yaygınlaştırılmasına katkı sağlaması.

Kaynak: UCLG, 2022.

Habitat II'nin ardından yerel yönetimlerin küresel kalkınma gündeminde meşru siyasal aktörler olarak tanınması, 2004'te kurulan Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UCLG) teşkilatına zemin hazırlamıştır. Bugün UCLG, 140 ülkeden 240.000'in üzerinde yerel yönetimi ve 175'in üzerinde birlik ile federasyonu kapsayarak yaklaşık 5 milyar kişiyi temsil etmektedir. Teşkilat, demokratik yerel yönetimlerin küresel ölçekte sesi olmayı hedeflemekte; aynı zamanda UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi ile uyumlu biçimde çocukların yerel demokrasiye katılımını teşvik eden politikaları desteklemektedir. Türkiye'deki UCLG-MEWA, İstanbul'daki Genel Sekreterliği aracılığıyla bu süreçte katkı sunmaktadır (UCLG, 2022).

2.4. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Açısından Katkıları

Küresel düzeyde ekonomik büyümenin çevresel, toplumsal ve yönetim boyutlarının yeniden tanımlanması, 21. yüzyıl kalkınma gündeminin temel vurgularından biri olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında ilan edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), tüm devletleri kapsayan bütüncül bir kalkınma yaklaşımı sunmakta ve 2000-2015 yılları arasında uygulanan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin deneyimlerine dayanmaktadır (UN, 2015).

Brundtland Raporu'nda (1987) "*bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini tehlikeye atmadan karşılamak*" biçiminde tanımlanan sürdürülebilir kalkınma (Brundtland, 1987: 15), çocuk haklarıyla doğrudan bağlantılıdır. "Gelecek kuşaklar" vurgusu,

çocukların güvenli, sağlıklı ve eşitlikçi bir çevrede yaşama hakkının korunması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

SKA'lar 17 başlık ve 169 hedeften oluşmakta, insanlık ve gezegen için kritik öneme sahip alanlarda eylemi teşvik etmektedir. SKA Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası insan hakları belgelerinin önemini teyit etmekte; Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak tüm devletlerin, ayırım gözetmeksizin herkes için insan haklarını ve temel özgürlükleri saygı, koruma ve teşvik yükümlülüğünü vurgulamaktadır (UN, 2015: 6).

Yeni Gündem, BM Şartı'nın amaç ve ilkeleri ile Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, uluslararası insan hakları antlaşmaları, Milenyum Beyannamesi ve 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi gibi temel belgelere dayanmaktadır. Ayrıca Kalkınma Hakkı Beyannamesi ve Çevre ve Kalkınma Rio Bildirgesi, Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Sosyal Kalkınma Dünya Zirvesi, Nüfus ve Kalkınma Uluslararası Konferansı Eylem Programı, Pekin Eylem Platformu ve Rio+20 gibi büyük BM konferanslarının sonuçlarını da yeniden teyit etmektedir. Bunun yanı sıra, En Az Gelişmiş Ülkeler Dördüncü BM Konferansı, Küçük Ada Gelişmekte Olan Devletler Üçüncü Konferansı, Karayla Çevrili Gelişmekte Olan Ülkeler İkinci Konferansı ve Afet Riskini Azaltma Üçüncü BM Dünya Konferansı'nın çıktıları da bu çerçevede hatırlatılmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma; yoksulluğun her biçimiyle ortadan kaldırılması, ülkeler içinde ve arasında eşitsizliklerle mücadele edilmesi, gezegenin korunması, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyümenin sağlanması ile sosyal katılımın güçlendirilmesi arasındaki karşılıklı bağımlılığı kabul etmektedir (UN, 2015: 4).

Tablo 6. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

1	Her yerde yoksulluğun her türlüsüne son vermek
2	Açlığı sonlandırmak, gıda güvenliğini ve gelişmiş beslenmeyi sağlamak ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek
3	Her yaştan insanın sağlıklı yaşamasını sağlamak ve refahı teşvik etmek
4	Kapsayıcı ve eşit kaliteli eğitim sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarını teşvik etmek
5	Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kızları güçlendirmek
6	Herkes için su ve sanitasyonun bulunabilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak
7	Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi garanti altına almak
8	Herkes için sürdürülebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve insana yakışır işleri teşvik etmek
9	Dayanıklı altyapı inşa etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi teşvik etmek ve inovasyonu desteklemek
10	Ülkeler içinde ve arasında eşitsizliği azaltmak
11	Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmek
12	Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını sağlamak
13	İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele için acil eylemde bulunmak
14	Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak
15	Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımını korumak, restore etmek ve teşvik etmek, ormanları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek, çölleşmeyle mücadele etmek ve arazi bozulmasını durdurmak ve tersine çevirmek ve biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmak
16	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek, herkes için adaletle erişim sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar inşa etmek
17	Sürdürülebilir kalkınma için uygulama araçlarını güçlendirmek ve küresel ortaklığı canlandırmak

Kaynak: (UN, 2015)

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri sosyal, ekonomik ve çevresel olarak üç ana boyutta değerlendirilebilir. Yoksulluğun azaltılması (Hedef 1), açlıkla mücadele (Hedef 2), sağlık (Hedef 3), eğitim (Hedef 4), toplumsal cinsiyet eşitliği (Hedef 5) sosyal hedefler olarak gruplandırılabilirken; insana yakışır iş (Hedef 8), sanayi ve altyapı (Hedef 9), eşitsizliklerin azaltılması (Hedef 10) ekonomik hedefler olarak gruplandırılabilir; suyun yönetimi (Hedef 6), modern enerjiye erişim (Hedef 7) iklim değişikliğiyle mücadele (Hedef 13), deniz kaynaklarının korunması (Hedef 14), karasal ekosistemin korunması (Hedef 15) çevresel hedefler olarak gruplandırılabilir. Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar (Hedef 11) ve herkes için barış ve adaleti sağlamak, her

düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar inşa etmek (Hedef 16) doğrudan yerel yönetimler ile ilişkilendirilebilecek iki temel hedeftir (UN, 2015). Özellikle Hedef 4 (Eğitim), Hedef 5 (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği), Hedef 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), Hedef 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ve Hedef 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar), çocukların güvenli şehirlerde yaşama, eşit eğitim alma, ayrımcılıktan korunma ve demokratik süreçlere katılma haklarıyla yakından ilişkilidir.

Tablo 7. BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

SKA Hedefi	Çocuk Odaklı Katkı
Hedef 1: Yoksulluğa Son	Çocuk yoksulluğunu azaltarak beslenme, barınma ve sosyal destek hakkını güvence altına alır.
Hedef 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam	Çocuk ölümlerini azaltma, aşı, sağlık hizmetleri ve güvenli yaşam koşullarını güçlendirir.
Hedef 4: Nitelikli Eğitim	Kapsayıcı, eşit ve nitelikli eğitime erişimi garanti eder.
Hedef 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Kız çocuklarının eğitime ve karar süreçlerine eşit katılımını destekler.
Hedef 6: Temiz Su ve Sanitasyon	Çocukların temiz suya ve hijyen hizmetlerine erişimini güvence altına alır.
Hedef 10: Eşitsizliklerin Azaltılması	Çocukların toplumsal, ekonomik ve mekânsal eşitsizliklerden korunmasını hedefler.
Hedef 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Çocukların güvenli oyun alanlarına, afetlere dayanıklı yaşam alanlarına ve kapsayıcı kentsel hizmetlere erişimini sağlar.
Hedef 13: İklim Eylemi	Çocukların iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korunmasını, çevresel sürdürülebilirliği güçlendirir.
Hedef 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Çocukların karar alma süreçlerine katılımını, adalet mekanizmalarına erişimini ve demokratik temsilini teşvik eder.

Kaynak: (UN, 2015).

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), çocuk odaklı perspektiften değerlendirildiğinde yalnızca küresel kalkınma vizyonunu değil, aynı zamanda çocukların temel haklarının güvence altına alınmasını da hedeflemektedir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması (Hedef 1), sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim (Hedef 3 ve 4), toplumsal cinsiyet eşitliği (Hedef 5), temiz su ve sanitasyon (Hedef 6) ile eşitsizliklerin azaltılması (Hedef 10), çocukların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen alanlardır. Ayrıca sürdürülebilir şehirler ve topluluklar (Hedef 11) ile iklim eylemi (Hedef

13), çocukların güvenli çevre, afetlere dayanıklı yaşam alanları ve oyun hakkını güvence altına almaktadır. Barış, adalet ve güçlü kurumlar (Hedef 16) ise çocukların karar süreçlerine katılımını, demokratik temsili ve adalet mekanizmalarına erişimini desteklemektedir (UN, 2015).

Çocuk odaklı bakışla özellikle Hedef 11, güvenli oyun alanlarına, temiz çevreye, afetlere dayanıklı mekânlara ve kapsayıcı kentsel hizmetlere erişimi zorunlu kılarken; Hedef 16, çocukların yerel düzeyde temsiliyi güçlendiren çocuk meclisleri, katılımcı bütçeleme ve okul temelli danışma platformları gibi mekanizmaları öne çıkarmaktadır. UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (1996) de SKA ile uyumlu biçimde, çocukların yaşamlarını doğrudan etkileyen kararların planlama, bütçeleme ve hizmet sunumuna entegre edilmesi gerektiğini vurgulayarak, yerel yönetimler için pratik bir yol haritası sunmaktadır (UNICEF, 2016).

Dolayısıyla SKA'lar, çocukların yalnızca korunmasını değil, aynı zamanda kapsayıcı, adil ve sürdürülebilir toplumların öznesi olmalarını sağlayan kapsamlı bir çerçeve ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yerel yönetimler, SKA'nın yalnızca uygulayıcıları değil, aynı zamanda çocuk odaklı dönüşümün politik aktörleri olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı, şeffaf, kapsayıcı ve dayanıklı yerel yönetimler olmaksızın hedeflerin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Türkiye gibi ülkelerde güçlü kurumsal kapasite, mali özerklik ve çocukların karar süreçlerine etkin katılımını sağlayan mekanizmalar, söz konusu hedeflerin başarısı açısından kritik öneme sahiptir (UN, 2015; UNICEF, 2016).

3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), çocukların yalnızca korunması gereken bireyler değil, aynı zamanda hak sahibi yurttaşlar olduğunu uluslararası düzeyde tanıyan ilk bağlayıcı belgedir. Sözleşme, yaşam hakkı (m.6), gelişim hakkı (m.27–29), katılım hakkı (m.12–15) ve korunma hakkı (m.19, m.32–36) gibi temel ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Bu ilkeler, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve yönetim boyutlarının çocukların güvenliği, sağlığı, eğitimi ve demokratik katılımı olmadan gerçekleştirilemeyeceğini ortaya koymaktadır (Akman, 2020: 46).

ÇHS'nin sürdürülebilirlik açısından en önemli katkılarından biri çocukların yaşam koşullarının yalnızca bugünün değil, gelecek nesillerin refahı için de belirleyici olduğunu vurgulamasıdır. Yaşama, sağlık, eğitim, barınma ve oyun hakları, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun

ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bu doğrultuda sözleşme, çevresel koşulların çocuk sağlığı üzerindeki etkilerini dikkate almayı, güvenli yaşam alanlarına erişimi ve afet risklerine karşı korunmayı devletlerin yükümlülüğü hâline getirmektedir.

Ayrıca ÇHS, katılım hakkını öne çıkararak sürdürülebilir yönetişime doğrudan katkı sağlamaktadır. Çocuk meclisleri, yerel danışma platformları ve katılımcı bütçeleme süreçleri gibi mekanizmalar aracılığıyla çocukların karar mekanizmalarında temsil edilmesi, yalnızca demokratik kültürün gelişmesine değil, aynı zamanda uzun vadeli toplumsal sürdürülebilirliğe hizmet etmektedir. Katılım hakkı, çocukların geleceğin öznesi olarak görülmesini ve onların görüşlerinin çevre, eğitim, sağlık ve sosyal politikaların tasarımına yansıtılmasını zorunlu kılmaktadır (UNICEF, 2016).

ÇHS'nin bir diğer katkısı, eşitsizliklerin azaltılması ve kapsayıcılığın güçlendirilmesidir. Ayrımcılığa uğramama ilkesi, kız çocuklarının, engelli çocukların, göçmen çocukların ve dezavantajlı grupların eşit fırsatlara erişimini güvence altına almakta; bu yönüyle Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın özellikle 4 (Nitelikli Eğitim), 5 (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği), 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) ve 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) numaralı hedefleriyle doğrudan uyum sağlamaktadır.

ÇHS, çocuk haklarını yalnızca bireysel düzeyde korumakla kalmamakta; sürdürülebilir kalkınmayı çocuk odaklı bir vizyonla bütünleştiren normatif bir çerçeve sunmaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesi, kalkınma politikalarının geleceğe dönük sürdürülebilirlik vizyonu ile uyumunu sağlamaktadır. Çocukların katılımı ve eşitliği ise adil, kapsayıcı ve dirençli toplumların inşasında vazgeçilmez bir unsur olarak öne çıkmakta; çocukların bugünün değil, aynı zamanda geleceğin sürdürülebilir kentlerinin asli aktörleri olduğunu hatırlatmaktadır.

Tablo 8. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

Temel İlke	Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik Katkısı	SKA ile İlişkisi
Yaşam Hakkı (m. 3-6-23-24-27-31)	Çocukların sağlıklı, güvenli ve yaşanabilir çevrede yaşamlarını sürdürmesini garanti altına alır; çevresel sürdürülebilirlikle doğrudan ilişkilidir.	SKA3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam; SKA13: İklim Eylemi
Gelişim Hakkı (m.23-24-27-28-29-31-40)	Eğitim, beslenme, barınma ve kültürel gelişimi güvence altına alarak sosyal sürdürülebilirliği destekler.	SKA4: Nitelikli Eğitim; SKA10: Eşitsizliklerin Azaltılması
Katılım Hakkı (m.9-12-15-31-)	Çocukların karar alma süreçlerine katılımını zorunlu kılar; demokratik yönetim ve kapsayıcı kurumların inşasına katkı sağlar.	SKA16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar SKA11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
Korunma Hakkı (m.2-3-16-17-19-20-25-32-33-38-36)	Çocuk işçiliği, istismar ve ihmalden korunmayı garanti ederek sosyal adalet ve eşitsizliklerin azaltılması hedeflerini güçlendirir.	SKA8: İnsana Yakışır İş; SKA1: Yoksulluğa Son; SKA5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kaynak: UNICEF, 2016

Tablo 8'in sunduğu çerçeve, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin temel ilkeleri ile Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasındaki ilişkiyi net biçimde ortaya koymaktadır.

Yaşam Hakkı, çocukların sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamlarını sürdürmelerini garanti ederek SKA 3 (Sağlık ve Kaliteli Yaşam) ve SKA 13 (İklim Eylemi) ile örtüşmektedir. Bu, çevresel sürdürülebilirliğin çocukların varoluşsal haklarıyla doğrudan bağlı olduğunu göstermektedir.

Gelişim Hakkı, eğitim, beslenme ve kültürel gelişim alanlarını kapsayarak SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) ile ilişkilendirilmektedir. Böylece çocukların potansiyelini gerçekleştirmesi sosyal sürdürülebilirliğin temel unsuru hâline gelmektedir.

Katılım Hakkı, çocukların karar alma süreçlerine dahil olmasını öngörerek SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ile SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) hedeflerini güçlendirmektedir. Bu, demokratik yönetişimin geleceğinin çocukların aktif yurttaşlık deneyimleriyle şekilleneceğini ortaya koymaktadır.

Korunma Hakkı, çocuk işçiliği, istismar ve ihmalin önlenmesini garanti ederek SKA 8 (İnsana Yakışır İş), SKA 1 (Yoksulluğa Son) ve SKA 5

(Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) ile bağlantı kurmaktadır. Bu boyut, çocukların sosyal adaletin merkezinde konumlandırıldığını göstermektedir.

Genel olarak Tablo 8, ÇHS'nin dört temel ilkesinin yalnızca çocukların haklarını güvence altına almakla kalmayıp, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve yönetim boyutlarını da destekleyen bütüncül bir çerçeve sunduğunu göstermektedir. Böylece çocuk hakları, SKA'ların gerçekleşmesinde hem hedef hem de araç işlevi görmektedir.

Sonuç olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukların yaşam, gelişim, katılım ve korunma haklarını güvence altına alarak sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturmaktadır. Sözleşme, çocukların yalnızca korunmaya muhtaç bireyler değil, hak sahibi yurttaşlar olarak tanınmasını sağlayarak sosyal adaletin, çevresel duyarlılığın ve demokratik yönetişimin çocuk odaklı bir vizyonla bütünleştirilmesine katkı sunmaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesi, kalkınma politikalarının geleceğe dönük sürdürülebilirlik vizyonu ile uyumunu sağlamakta; çocukların katılımı ve eşitliği, adil, kapsayıcı ve dirençli toplumların inşasında vazgeçilmez bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile doğrudan uyumlu biçimde, çocukların bugünün değil, geleceğin de asli aktörleri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

4. UNICEF Çocuk Dostu Şehirler Girişiminin Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

UNICEF tarafından 1996 yılında başlatılan Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (Child Friendly Cities Initiative-CFCI), kentlerin yalnızca yetişkinlerin ihtiyaçlarını değil, çocukların haklarını da gözetken kapsayıcı mekânlar olarak tasarlanmasını amaçlayan küresel bir programdır. Girişim, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile uyumlu biçimde, çocukların yaşam, gelişim, katılım ve korunma haklarının yerel düzeyde hayata geçirilmesine yönelik bir yol haritası sunmaktadır (UNICEF, 2016).

Çocuk Dostu Şehir yaklaşımı, çocuğun üstün yararı ilkesini merkeze alarak belediyelere ayrımcılık yapmama, çocuğun yaşama ve gelişme hakkını güvence altına alma ve çocukların görüşlerini karar süreçlerine dahil etme yükümlülüğü getirmektedir. Bu bağlamda girişim, yerel yönetimlerin şehir planlaması, bütçeleme ve hizmet sunumu süreçlerinde çocukların ihtiyaçlarını önceliklendirmesini teşvik etmektedir. Oyun alanları, güvenli ulaşım, kapsayıcı eğitim ve sağlık hizmetleri ile sosyal katılım platformları, çocuk dostu kentsel mekânların temel bileşenleri arasında yer almaktadır.

CFCI'nin sürdürülebilirlik katkılarından biri, çocuk katılımını demokratik yönetişimin ayrılmaz bir unsuru hâline getirmesidir. Çocuk meclisleri, okul temelli danışma platformları ve katılımcı bütçeleme uygulamaları aracılığıyla çocukların yerel düzeyde temsil edilmesi, SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ile doğrudan ilişkilidir. Bu süreç, çocukların aktif yurttaşlık deneyimi kazanmalarını sağlayarak toplumsal sürdürülebilirliğe uzun vadeli katkı sunmaktadır.

Bir diğer katkı, mekânsal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik alanında görülmektedir. Çocukların güvenli oyun alanlarına, temiz çevreye ve afetlere dayanıklı yaşam alanlarına erişimini öngören politikalar, SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ile SKA 13 (İklim Eylemi) hedefleriyle bütünleşmektedir. Bu yaklaşım, çocukların hem bugün hem de gelecekte sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını garanti altına alır.

Tablo 9. UNICEF Çocuk Dostu Şehirler Girişiminin Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

Katkı Alanı	Çocuk Dostu Şehirler Katkısı	İlgili SKA
Yaşam Hakkı ve Çevresel Sürdürülebilirlik	Çocukların güvenli oyun alanlarına, temiz çevreye ve afetlere dayanıklı mekânlara erişimini sağlar.	SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar; SKA 13: İklim Eylemi; SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam
Gelişim Hakkı ve Sosyal Sürdürülebilirlik	Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere kapsayıcı erişimi garanti eder; kültürel gelişimi destekler.	SKA 4: Nitelikli Eğitim; SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması
Katılım Hakkı ve Demokratik Yönetişim	Çocuk meclisleri, okul temelli danışma platformları ve katılımcı bütçeleme yoluyla çocukların karar süreçlerine katılımını teşvik eder.	SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar; SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
Korunma Hakkı ve Sosyal Adalet	Çocukların istismardan, ihmâlden ve eşitsizlikten korunmasını gözetken kapsayıcı yerel politikaların geliştirilmesine katkı sunar.	SKA 1: Yoksulluğa Son; SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; SKA 8: İnsana Yakışır İş

Kaynak: UNICEF, 2016

UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi, çocukların yaşam, gelişim, katılım ve korunma haklarını yerel düzeyde güvence altına alarak sürdürülebilir kalkınmaya doğrudan katkı sağlamaktadır. Girişim, çocukların güvenli oyun alanlarına, temiz çevreye ve afetlere dayanıklı mekânlara

erişimini destekleyerek SKA 3 (Sağlık ve Kaliteli Yaşam) ve SKA 13 (İklim Eylemi) ile; eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere kapsayıcı erişimi teşvik ederek SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) ile uyum göstermektedir. Çocuk meclisleri, danışma platformları ve katılımcı bütçeleme gibi mekanizmalar aracılığıyla çocukların karar süreçlerine katılımı sağlanmakta; böylece SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ile SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) güçlendirilmektedir. Ayrıca çocuk işçiliği, istismar ve ihmalin önlenmesine yönelik politikalar, SKA 1 (Yoksulluğa Son), SKA 5 (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) ve SKA 8 (İnsana Yakışır İş) ile doğrudan örtüşmektedir.

Sonuç olarak girişim, çocuk haklarını yerel yönetimlerin gündemine taşıyarak kentleri yalnızca hizmet sağlayıcı alanlar olmaktan çıkarıp; sosyal adalet, çevresel duyarlılık ve demokratik yönetim ilkeleriyle bütünleşen, çocukların yaşam kalitesini yükselten ve onları geleceğin demokratik toplumlarının öznesi olarak tanıyan çocuk odaklı sürdürülebilirlik modellerine dönüştürmektedir.

5. Türkiye Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planının Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028), çocuğun üstün yararı ilkesini merkeze alarak çocuk haklarının bütüncül biçimde korunmasını ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. Belge; katılım, koruma, adalet, eğitim, sağlık, medya ve dijital güvenlik gibi çok boyutlu alanlarda uygulanacak politikaları tanımlamakta, çocukların haklarının hem merkezi hem de yerel düzeyde güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu yönüyle belge, yalnızca ulusal ölçekte çocuk politikalarının koordinasyonunu değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin çocuk odaklı sürdürülebilirlik açısından kritik rolünü de öne çıkarmaktadır.

Eylem planının öne çıkan başlıkları, çocuk haklarının toplumda bilinirliğinin artırılması, çocukların karar alma süreçlerine etkin katılımının sağlanması, çocuk dostu adalet sisteminin güçlendirilmesi, onarıcı adalet mekanizmalarının geliştirilmesi, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerde koruyucu ve destekleyici politikaların yaygınlaştırılması ile izleme-değerlendirme mekanizmalarının kurulmasıdır. Bu kapsamda plan, çocukların yalnızca korunmasını değil, aynı zamanda demokratik katılım süreçlerinin öznesi olmalarını sağlayarak sosyal sürdürülebilirliğe doğrudan katkı sunmaktadır.

Yerel yönetimler açısından bakıldığında, belge belediyeleri yalnızca altyapı ve hizmet sağlayıcı kurumlar olarak değil, hak temelli şehirleşme

ve katılımcı yönetişimin ana aktörleri olarak konumlandırmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çerçevesinde çocuklara dair görevlerin tanımlanması, çocuk meclislerinin katılım ve temsilin kurumsal aracı hâline getirilmesi, çocuk dostu oyun ve sosyal alanların artırılması, gençlik ve kültür merkezlerinin çocukların ruhsal, sosyal ve kültürel gelişimini destekleyen mekânlara dönüştürülmesi bu yaklaşımın somut yansımalarıdır. Ayrıca belediyelerin farkındalık kampanyaları yürütmesi ve Türkiye Belediyeler Birliği'nin çocukların karar mekanizmalarına katılımını güçlendirecek projeler geliştirmesi de planın önemli bileşenlerindendir.

Bu çerçevede belge, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile doğrudan uyum göstermektedir. Çocukların yaşam hakkı ve sağlıklı gelişimi SKA 3 (Sağlık ve Kaliteli Yaşam), nitelikli eğitime erişimleri SKA 4 (Nitelikli Eğitim), toplumsal kapsayıcılık SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), güvenli ve kapsayıcı kent mekânları SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar), demokratik katılım süreçleri SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ile ilişkilendirilmektedir.

Sonuç olarak, 2023–2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı, yerel yönetimlere güçlü sorumluluklar yükleyerek çocuk haklarını sosyal adalet, çevresel duyarlılık ve demokratik yönetim ilkeleriyle bütünleştirmekte; böylece çocuk odaklı sürdürülebilirliğin kurumsal zeminini güçlendirmektedir.

Tablo 10. Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın Çocuk Odaklı Sürdürülebilirlik İçin Katkıları

Strateji Belgesi Önceliği	SKA Hedefi	Çocuk Odaklı Katkı
Sosyal yardımların, beslenme desteğinin ve temel hizmetlerin güçlendirilmesi	SKA 1: Yoksulluğa Son & SKA 2: Açlığa Son	Çocukların sosyal yardımlardan eşit yararlanması, beslenme desteği ve temel hizmetlere erişimin güvence altına alınması.
Çocukların sağlıklı gelişimi için sağlık hizmetlerine erişimin artırılması	SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam	Çocuk dostu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, ruhsal ve bedensel gelişimin desteklenmesi, koruyucu sağlık programları ve dijital güvenlik önlemleri.
Eğitimde fırsat eşitliği ve kapsayıcı eğitim politikaları	SKA 4: Nitelikli Eğitim	Eğitimde fırsat eşitliği, okul terklerinin önlenmesi, özel gereksinimli çocukların eğitime erişiminin desteklenmesi ve katılım haklarının eğitim yoluyla güçlendirilmesi.
Toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi ve erken yaşta evliliklerle mücadele	SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Kız çocuklarının eğitime ve karar alma süreçlerine katılımının artırılması, erken yaşta evliliklerle mücadele edilmesi ve eşit fırsatların sağlanması.
Çocuk işçiliğiyle mücadele ve güvenli gelişim ortamlarının sağlanması	SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Çocuk işçiliğiyle mücadele edilmesi, çocukların güvenli gelişim ortamlarında korunması.
Dezavantajlı çocuklara yönelik kapsayıcı politikaların geliştirilmesi	SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması	Engelli, göçmen ve risk altındaki çocuklara yönelik özel politikalarla toplumsal eşitsizliklerin azaltılması.
Çocuk dostu şehir planlamaları, oyun ve sosyal alanların artırılması	SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Çocuk dostu şehir planlamaları, park, oyun alanı, kültür ve gençlik merkezlerinin inşası ile çocuk meclisleri yoluyla kapsayıcı yönetişimin güçlendirilmesi.
Çocuk dostu adalet sisteminin güçlendirilmesi	SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Çocuk dostu adalet sisteminin güçlendirilmesi, hak temelli mekanizmaların kurulması ve çocukların karar süreçlerine etkin katılımının sağlanması.
Merkezi-yerel iş birliği ve çok paydaşlı mekanizmaların geliştirilmesi	SKA 17: Amaçlar için Ortaklıklar	Merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum, akademi ve uluslararası kuruluşlar arasında iş birliğinin artırılması.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı <https://www.aile.gov.tr/chgm/yayinlar/2023-2028-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı/>

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023–2028), Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile doğrudan uyum göstererek çocuk odaklı sürdürülebilirlik için güçlü bir kurumsal çerçeve sunmaktadır. Belge, çocukların yoksulluk ve açlıktan korunmasından (SKA 1–2) sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimine (SKA 3–4), toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinden (SKA 5) çocuk işçiliğiyle mücadeleye (SKA 8) kadar geniş bir yelpazede politika öncelikleri ortaya koymaktadır. Ayrıca, engelli, göçmen ve risk altındaki çocuklara odaklanarak eşitsizliklerin azaltılmasına (SKA 10) katkı sağlamakta; yerel yönetimler aracılığıyla çocuk dostu şehirleşmeyi (SKA 11) ve çocukların katılımını teşvik etmektedir. Çocuk dostu adalet sistemi (SKA 16) ve çok paydaşlı iş birlikleri (SKA 17) ise sözleşmenin demokratik ve kapsayıcı yönünü güçlendirmektedir. Bu çerçevede plan, çocukların yalnızca korunması gereken bireyler değil, sürdürülebilir ve adil toplumların asli aktörleri olduğunu vurgulayan kapsamlı bir stratejik yol haritası niteliği taşımaktadır.

6.SONUÇ

Çocuk odaklı yerel yönetim vizyonu artık bir hayal olmaktan çıkmış, uluslararası hukuk, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve ulusal stratejik belgeler tarafından desteklenen somut bir zorunluluk hâline gelmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Brundtland Raporu, Habitat Konferansları, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, UNICEF’in Çocuk Dostu Şehirler Girişimi ve Türkiye’nin 2023–2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi çocuk odaklı sürdürülebilirlik açısından üç temel boyutta şekillenmektedir: 1) Sosyal boyut: Yoksulluğun azaltılması, eğitimde fırsat eşitliği, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim gibi hakların güvence altına alınması, çocuk refahını toplumsal sürdürülebilirliğin ayrılmaz parçası hâline getirmektedir. 2) Çevresel boyut: Güvenli yaşam alanları, temiz çevre, afetlere dayanıklı kentler ve oyun hakkı, çocukların sağlıklı gelişimini çevresel sürdürülebilirlikle doğrudan ilişkilendirmektedir. 3) Yönetişim boyutu: Katılım hakkı, çocuk meclisleri, danışma platformları ve katılımcı bütçeleme gibi araçlarla çocukların karar süreçlerine dahil edilmesi, demokratik yönetişimin ve güçlü kurumların temelini oluşturmaktadır.

Çocuğun yaşam, gelişim, korunma ve katılım haklarını merkeze alan bu yaklaşım, sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca ekonomik ya da çevresel değil, aynı zamanda sosyal ve demokratik boyutlarını da bütünleştirmektedir. Çocuk dostu şehirler yalnızca parklar, oyun alanları veya kültür merkezleri inşa eden yapılar değil; çocukların görüşlerini dikkate alan, karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayan ve refahlarını kentsel politikanın merkezine yerleştiren

vizyoner yapılardır. Bu anlayış, geleceğin şehirlerini daha kapsayıcı, adil ve dirençli kılacak en güçlü dönüşüm aracıdır.

Bugün yerel yönetimler için en büyük fırsat, çocukları hizmetlerin pasif alıcıları olarak değil, demokratik toplumların aktif ve eşit yurttaşları olarak tanımaktır. Çocuk meclisleri, katılımcı bütçeleme ve okul temelli danışma platformları gibi uygulamalar yalnızca bugünün yönetişimini güçlendirmemekte aynı zamanda geleceğin demokratik kültürünü inşa etmektedir. Bu vizyon, Türkiye'nin toplumsal kalkınmasına, yerel demokrasisine ve küresel sürdürülebilirlik gündemine eşzamanlı katkı sunmaktadır.

Bu çalışma yalnızca mevcut belgeleri ve uygulamaları inceleyen bir analiz değil, aynı zamanda gelecekte yapılacak çocuk odaklı yerel yönetim araştırmalarına hukuksal bir temel, normatif bir vizyon ve ilham verici bir yol haritası sunmaktadır. Çocuk odaklı yerel yönetim yaklaşımı, yarının kentlerini daha adil, daha demokratik ve daha sürdürülebilir kılmanın en güçlü anahtarıdır. Çocukların sesini duyan, haklarını gözetten ve onları toplumsal dönüşümün öznesi olarak kabul eden yerel yönetimler, yalnızca bugünün değil, geleceğin de gerçek mimarları olacaktır. Çocuğun üstün yararı ilkesi, kentlerin kalbine işlenmiş bir pusula gibi, bizlere adaletin, eşitliğin ve dayanışmanın yolunu göstermektedir. Çocukların sesi duyulduğunda, yalnızca bugünün değil, yarının da şehirleri dönüşür; parklar, oyun alanları ve meydanlar sadece mekân değil, özgürlüğün ve katılımın sahnesi olur. Onları pasif alıcılar değil, hak sahibi yurttaşlar ve geleceğin gerçek öznesi olarak tanıyan yerel yönetimler, daha adil, daha kapsayıcı ve daha dirençli bir dünyanın mimarlarıdır. Çünkü çocukları merkeze alan şehirler, aslında insanlığın umutla büyüyen yarınlarını kuran şehirlerdir.

Kaynakça

- Akman, H. (2020). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çocuklara Yönelik Politikaları: Kütahya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Alcantra, C. D. (1998). Uses and Abuses of the Concept of Governance, Blackwell Publishers, USA. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1468-2451.00113> (28.05.2025)
- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985). http://arsiv.uclg-mewa.org/doc/publication_T53Zl.pdf
- Brundtland, 1987. United Nations, (1987). Report of the World Commission on Environment and Development, Our Common Future. https://www.are-admin-ch.translate.goog/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc. (28.05.2025)
- Council of Europe. (1995). “European Charter of Local Self-Government.” Strasbourg.
- Council of Europe (2007). The Council of Europe Strategy on Innovation and Good Governance at Local Level, Conference of European Ministers Responsible for Local and Regional Government, 15th Session, Valencia, 15-16 October, MCL-15(2007)8. [https://www.namcb-org.bg/gga/images/2015/06.2015/MCL-15\(2007\)8_EN.pdf](https://www.namcb-org.bg/gga/images/2015/06.2015/MCL-15(2007)8_EN.pdf) (28.05.2025).
- Council of Europe (2021). *Monitoring Report on the Application of the European Charter of Local Self-Government in Turkey*.
- Council of Europe, (2022). *Local and Regional Democracy in Turkey: Monitoring Report*. Congress of Local and Regional Authorities <https://rm.coe.int/local-and-regional-democracy-in-turkey-monitoring-2022/1680a8c936>
- Grindle, M. S. (1997). “Getting Good Government: Capacity Building in the Public Sectors of Developing Countries.” Harvard University Press. <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PSPA108/rhodes.pdf> (28.05.2025)
- Işıkcı, Y. M. ve Karatepe, S. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C. 7, S.1.
- Keleş, R. (2015). Kent, Kentsel Siyaset ve Çevre Yazıları (1993-2014), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Meadowcroft, J. (2000). Sustainable Development: A New(ish) Idea for a New Century?. *Political Studies*, 48(2), 370–387.
- Memiş, L. (2020). Yerel Yönetimlerin Çocuğa Yönelik Örgütlenmesi ve Politikaları: Seçilmiş Ülkeler Üzerinden Bir Değerlendirme, KSBD, C.12, S.22.
- OECD (2015). G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264236882-en>
- OECD (2008). Territorial Reviews: Turkey.

- OECD. (2019). *Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers*. Paris: OECD Publishing.
- Redclift, M. (2005). Sustainable Development (1987–2005): An Oxymoron Comes of Age. *Sustainable Development*, 13(4), 212–227.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The New Governance: Governing Without Government. *Political Studies*, XLIV, 652–667.
- Sah, A., ve Shah, S. (2006). “The New Vision of Local Governance and the Evolving Roles of Local Governments.” In *Local Governance in Developing Countries*, The World Bank.
- Shah, A. (2007). *Local Budgeting*. Washington, DC: World Bank Institute. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/7a-7487ef-6079-5169-a31e-fa0983dd0590/content> (28.05.2025).
- Smoke, P. (2003). “Decentralisation in Africa: Goals, Dimensions, Myths and Challenges.” *Public Administration and Development*, 23(1), 7-16. <https://gsdrc.org/docs/open/po43.pdf> (28.05.2025)
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı <https://www.aile.gov.tr/chgm/yayinlar/2023-2028-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı/>
- UCLG-MEWA, (2014). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, UCLG-MEWA, Aryan Basım, İstanbul.
- UCLG (2020). *Local Governments and Child Participation in Decision-Making*. Barcelona: United Cities and Local Governments.
- UCLG, (2022). *GOLD VI: Pathways to Urban and Territorial Equality*. Barcelona. <https://goldvi.uclg.org/en> (29.05.2025).
- UN-Habitat I, (1976). Report of Habitat: United Nations Conference on Human Settlements, Vancouver, 31 May-11 June, United Nations Publication, New York. https://www-un-org.translate.google/en/conferences/habitat/vancouver1976?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc (28.05.2025).
- UN-Habitat II, (1996). Report of the United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II), 3-14 June, İstanbul. https://www-un-org.translate.google/en/conferences/habitat/istanbul1996?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc (28.05.2025).
- UN-Habitat III, (2017). New Urban Agenda, United Nations, A/RES/71/256, Quito 17-20 October, <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf> (28.05.2025).
- UN-Habitat, (2016). Urbanization and Development Emerging Futures, World Cities Report, United Nations Human Settlements Programme, Kenya. <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/WC-R-2016-WEB.pdf> (29.05.2025).

- UN, (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development, A/RES/70/1, United Nations, <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (28.05.2025)
- UNDP, (2005). *Governance Indicators: A User's Guide*. United Nations Development Programme.
- UNDP. (2009). *“Capacity Development: A UNDP Primer.” United Nations Development Programme.*
- UNICEF (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <http://cocukvemedeniye.cocukvakfi.org.tr/index.php/CMD/article/view/155/103>
- UNICEF (2016). Child Friendly Cities and Communities Handbook, Child Friendly Cities Initiative, unicef for every child. <https://www.unicef.org/lac/sites/unicef.org.lac/files/2019-10/Child%20Friendly%20Cities%20and%20Communities%20Handbook.pdf>
- Youf, D. (2019). Çocuğun Hukuki Statüsü Hakkında. Çocuk ve Medeniyet, C.4, S.8. <http://cocukvemedeniye.cocukvakfi.org.tr/index.php/CMD/article/view/155/103>